

Theodor EBERT, *Sokrates als Pythagoreer and die Anamnesis in Platons Phaidon*, Stuttgart, Franz Steiner Verlag (Akademie der Wissenschaften und der Literatur, Mainz, Abhandlungen der Geistes- und Sozialwissenschaftlichen Klasse, Jg. 1994, Nr. 13), 1994, σελ. 106.

Ὁ Φαίδων, ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ περίτεχνους δραματουργικά διαλόγους, ἔχει θεωρηθεῖ θεμέλιος λίθος τῆς δυτικῆς μεταφυσικῆς¹. Ἡ μορφή τοῦ Σωκράτη κυριαρχεῖ σ' ὁλόκληρο τὸ διάλογο· συχνὰ μάλιστα ὑποστηρίχθηκε ὅτι πρὸ πάντων στὸν Φαίδωνα, ἂν ὄχι μόνον (καὶ κατ' ἀπόλυτη προτεραιότητα) σ' αὐτόν, τὸ σωκρατικὸ πνεῦμα παρουσιάζεται ἐκδιπλωμένο σ' ὅλες του τὶς διαστάσεις, ἀποψη ὅμως ποὺ ἔχει δεχθεῖ ὄχι λίγες ἐπιθέσεις. Ὁ Πλάτων ἐμφανίζει τὸν διάλογο αὐτόν ὡς ἀκριβὴ καταγραφή τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Σωκράτης πέρασε τὶς τελευταῖες ὥρες τῆς ζωῆς του καὶ τῶν θεμάτων ποὺ συζήτησε μὲ τοὺς στενοὺς του φίλους καθὼς πλησίαζε ὁ θάνατος. Ἡ ἀφήγηση τῶν συμβάντων τῶν τελευταίων ὡρῶν τοῦ Σωκράτη ἀπὸ τὸν Φαίδωνα τὸν Ἡλείο γίνεται (πιθανότατα σ' ἓνα πυθαγόρειο ἐντευκτήριο) στὴ Φλειούντα, ἐνῶ οἱ δύο κυριότεροι ὁμιλητές, ὁ Σιμμίας καὶ ὁ Κέβης, ἦταν μαθητὲς ἐνὸς περίφημου Πυθαγόρειου, τοῦ Φιλόλαου². Πρόκειται ἐπομένως, ὅπως εὐθὺς ἐξαρχῆς γίνεται φανερό, γιὰ σκηνικὸ μᾶλλον ξένο πρὸς τὰ ἀθηναϊκὰ δεδομένα, καὶ δὲν θὰ πρέπει ἴσως νὰ ξενίζει ἡ παράξενη πληροφορία ποὺ μᾶς δίνει ὁ Διογένης Λαέρτιος³ ὅτι κατὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ διαλόγου αὐτοῦ στὴν Ἀθήνα ὁ Ἀριστοτέλης ἦταν ὁ μόνος ποὺ κάθισε νὰ τὸν ἀκούσει ὡς τὸ τέλος, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι σηκώθηκαν καὶ ἔφυγαν. Μὲ ἀναφορὰ σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν πληροφορία (τὴν ὁποία δέχεται καὶ ὡς ἱστορικὰ ἀξιόπιστη) ξεκινᾷ ὁ καθηγητὴς Theodor Ebert τὴν παρούσα πραγματεία του – ἀπόρροια τῆς μακρᾶς του ἀναστροφῆς μὲ τὸ πλατωνικὸ corpus⁴ – τῆς ὁποίας ἡ στοχοθεσία καὶ ἡ θεματικὴ εἶναι διττὴ: ἀφενὸς θέλει νὰ ἀποδείξει ὅτι ὁ Πλάτων στὸ πρῶτο μισὸ τμῆμα τοῦ Φαίδωνα (ἕως τὸ χωρίο 85 b) σκιαγραφεῖ τὸν Σωκράτη, ἐντελῶς συνειδητὰ, ὡς ἓναν πυθαγόρειο φιλόσοφο (μέρος I, σσ. 4-20)· ἀναλαμβάνει ἀφετέρου ἐρμηνεία τῆς θεωρίας τῆς ἀναμνήσεως (μέρη II-XI, σσ. 20-94), ὑποστηρίζοντας καὶ τὴ διασύνδεση τῶν δύο αὐτῶν θεματικῶν πεδίων (δηλαδὴ τῆς σκιαγράφου τοῦ Σωκράτη μὲ πυθαγόρεια χαρακτηριστικά καὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀναμνήσεως). Τὸ βιβλίο κλείνει μὲ βιβλιογραφία (σσ. 95-97) καὶ πίνακες χωρίων καὶ προσώπων (ἀρχαίων καὶ νεοτέρων) (σσ. 98-106).

Ἡ γενικὴ θέση τοῦ Ebert εἶναι ὅτι ὁ Φαίδων ἐρμηνεύεται ὀρθὰ ἂν θεωρηθεῖ ὅτι ἀπευθύ-

1. Βλ. πρόσφατα G. REALE, Die Begründung der abendländischen Metaphysik: *Phaidon* und *Menon*, στὸν τόμο: T. KOBUSCH - B. MOJSISCH (Hrsg.), *Platon. Seine Dialoge in der Sicht neuer Forschungen*, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1996, σσ. 64-80. Οἱ θέσεις τοῦ Reale διατυπώνονται ἐκτενῶς στὸ ἔργο του *Zu einer neuen Interpretation Platons. Eine Auslegung der Metaphysik der großen Dialoge im Lichte der «ungeschriebenen Lehre»*, übersetzt von L. Hölscher, eingeleitet von H. Krämer, hrsg. von J. Seifert, Paderborn-München-Wien-Zürich, Ferdinand Schöningh, 1993, ἰδιαίτ. μέρος δεύτερο (σσ. 135 κ. ἑξ.).

2. Γιὰ τὸν Φιλόλαο διαθέτουμε τώρα τὴ σημαντικὴ μονογραφία τοῦ C. A. HUFFMAN, *Philolaus of Croton, Pythagorean and Presocratic: A Commentary on the Fragments and Testimonia with Interpretive Essays*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993, ποὺ φιλοδοξεῖ νὰ προσφέρει μίαν ἐγκυρὴ ὁλικὴ ἀποτίμηση τοῦ στοχασμοῦ του. Βλ. τὴ βιβλιοκρισίᾳ μου τοῦ ἔργου αὐτοῦ στὴν Ἑλληνικὴ Φιλοσοφικὴ Ἐπιθεώρηση, 12, 1995, σσ. 240-46.

3. III 37.

4. Τὸ προηγούμενο ἔργο τοῦ Ebert γιὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι: *Meinung und Wissen in der Philosophie Platons. Untersuchungen zum «Charmides», «Menon» und «Staat»*, Berlin, Walter de Gruyter, 1974. Ἀπὸ τὶς μικρότερης ἔκτασης μελέτες του ἃς ἀναφερθεῖ ἡ ἀκόλουθη: *Platon – ein Verächter der «Vielen»?», στὸν τόμο: J. MITTELSTRASS-M. RIEDEL (Hrsg.), *Vernünftiges Denken: Studien zur praktischen Philosophie und Wissenschaftstheorie*, Berlin, 1978, σσ. 124-47.*

νεται σέ πυθαγορείους, ότι δηλαδή είναι ένα μήνυμα στους πυθαγορείους (σ. 4). "Οτι ο Φαίδων διαπνέεται από «πυθαγόρεια αὔρα» υπήρξε ανέκαθεν κοινός τόπος τῶν ἱστορικῶν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν μελετητῶν τοῦ διαλόγου⁵. Ὁ συγγραφέας, ἐπιτείνοντας τὴ θέση αὐτή, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Πλάτων θέλει μὲ τὸν Φαίδωνα νὰ ἀνοίξει διάλογο μὲ τοὺς συγχρόνους τοῦ πυθαγορείους, ἀποψη πού ἐνισχύεται ἀπὸ ποικίλες σοβαρὲς ἐνδείξεις, ὅπως, κατ' ἀρχάς, ἡ ἐπιλογή τῆς μορφῆς τοῦ Ἐχεκράτη ὡς συνομιλητῆ τοῦ Φαίδωνα καθὼς καὶ τὰ ταξίδια τοῦ Πλάτωνα στὴ Σικελία καὶ στὴν Κάτω Ἰταλία. Ὁ χαρακτηρισμὸς ὡστόσο τοῦ Σιμμία καὶ τοῦ Κέβητα ὡς πυθαγορείων δὲν βρῖσκει σύμφωνο τὸν συγγραφέα, ὁ ὁποῖος τονίζει ὅτι καὶ οἱ δύο αὐτοὶ συνομιλητὲς τοῦ Σωκράτη μνημονεύονται σὲ πολλὲς πηγὲς ὡς σωκρατικοὶ καὶ ὅτι εἶναι ὁ Σωκράτης ὁ ἴδιος ἐκεῖνος πού προσάγει πυθαγόρεια στοιχεῖα. Ὁ Σωκράτης σκιαγραφεῖται στὸ πρῶτο μέρος τοῦ Φαίδωνα μὲ ἀσκητικὰ χαρακτηριστικά, ὡς «*anima naturaliter Pythagorica*»⁶, διαφορετικὰ δηλαδή ἀπ' ὅ,τι τοὺς ἄλλους διαλόγους καὶ διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν Σωκράτη ὡς ἱστορικὴ προσωπικότητα, ὁ ὁποῖος δὲν ἦταν πυθαγόρειος οὔτε φαίνεται νὰ εἶχε σχέση μὲ τὸν πυθαγορισμό. Ἐπιδίωκε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Πλάτων νὰ πάρει μὲ τὸ μέρος τοῦ μέσῳ τοῦ Σωκράτη τοὺς πυθαγορείους ἢ μέσῳ τοῦ πυθαγορισμοῦ τοὺς Ἀθηναίους; Κατὰ τῆς ἀποψης αὐτῆς συνηγοροῦν κατὰ τὸν συγγραφέα (σσ. 17 κ. ἐξ.) δύο στοιχεῖα: (α) στὸ δεύτερο μισὸ τμήμα τοῦ Φαίδωνα ὁ Σωκράτης ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν «πυθαγόρεια αὔρα» τοῦ πρώτου τμήματος· (β) στὸν Φαίδωνα ὁ Πλάτων ἀσκεῖ κριτικὴ σὲ πυθαγόρειες ἀπόψεις: ὁ Σιμμίας καὶ ὁ Κέβης ἀποκρούουν τὰ δύο πρῶτα ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς πού διατυπώνονται στὸ πρῶτο μέρος τοῦ διαλόγου, ἐνῶ καὶ τὸ ἐπιχείρημα τῆς ἀνάμνησως συνιστᾷ ὑπονοούμενη κριτικὴ πυθαγορείων ἰδεῶν. Ὁ συγγραφέας συγκαταλέγει (σσ. 22 κ. ἐξ.) στὶς πυθαγόρειες ἰδέες (α) τὴ θεωρίαν γιὰ τὴν ἀνάμνηση προηγουμένων ζωῶν⁷ καὶ (β) τὴν παράσταση τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ὡς ἀπείκασμα ἐνὸς ἰδεατοῦ (χωρὶς πιθανὴν χρῆσιν τῶν ὄρων εἶδη καὶ ἰδέα)⁸.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

5. Βλ., λ.χ., W. K. C. GUTHRIE, *A History of Greek Philosophy*, τ. IV: *Plato. The Man and His Dialogues: Earlier Period*, Cambridge, Cambridge University Press, 1975, σ. 325 σημ. 2· A. E. TAYLOR, *Πλάτων. Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργο του*, μτφρ. Ἰ. Ἀρζόγλου, Ἀθήνα, Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἑθνικῆς Τραπέζης, 1992, σσ. 214-15· R. S. BLUCK, *Plato's Phaedo*, translated with introduction, notes and appendices, London, 1955, σσ. 6 κ. ἐξ. κ.ἄ. πού ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν EBERT, ἐνθ' ἄν., σ. 7 σημ. 5.

6. EBERT, ἐνθ' ἄν., σ. 16.

7. Ὁ EBERT, ἐνθ' ἄν., σ. 22 καὶ σημ. 22, ἀναφέρεται ἐδῶ στὰ ἐξῆς χωρία: ΔΙΟΓ. ΛΑΕΡΤ., VII 4-5, 14· ΙΑΜΒΛ., Π. τ. πυθαγ. βίου χίν, 63· ΔΑΜΑΣΚ., *Εἰς Φαίδ.* II § 20, 1 Westerink· ΕΜΠΕΔ., ἀπ. 129. Γιὰ τὸ τελευταῖο χωρίο βλ. I. G. KALOGERAKOS, *Seele und Unsterblichkeit. Untersuchungen zur Vorsokratik bis Empedokles*, Stuttgart-Leipzig, B. G. Teubner, 1996, σσ. 309-10.

8. Ὁ EBERT, ἐνθ' ἄν., σσ. 22-23, 86, τονίζει ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης στὴν ἔκθεσή του γιὰ τὸν πυθαγορισμό χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη ὁμοιώματα. Βλ. *Μ.τ.φ.* A 5, 985 b 23 κ. ἐξ. οἱ καλούμενοι Πυθαγόρειοι ... ἐν δὲ τούτοις (ἐνν. τοῖς ἀριθμοῖς) ἐδόκουν θεωρεῖν ὁμοιώματα πολλὰ τοῖς οὐσι καὶ γιγνομένοις (b 23-27). Ἐξάλλου, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ἐνθ' ἄν., A 6, 987 b 11-13 οἱ μὲν γὰρ Πυθαγόρειοι μιμήσει τὰ ὄντα φασὶν εἶναι τῶν ἀριθμῶν, Πλάτων δὲ μεθέξει, τοῦνομα μεταβαλὼν. Ἡ ἀποψη ὅτι ἡ κύρια ἔκθεσις τοῦ Ἀριστοτέλη γιὰ τὸν πυθαγορισμό ἔχει πηγὴ τῆς τὸν Φιλόλαο, θέση πού ὑποστήριξε ὁ W. Burkert, ἀντικρούστηκε ἀπὸ τοὺς G. S. KIRK-J. E. RAVEN-M. SCHOFIELD, *Οἱ προσωκρατικοὶ φιλόσοφοι*, μτφρ. Δ. Κούρτοβικ, Ἀθήνα, Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἑθνικῆς Τραπέζης, 1988, σσ. 340-41, οἱ ὁποῖοι συμπεραίνουν χαρακτηριστικά, αὐτόθι, ὅτι «ὁ Ἀριστοτέλης κατέφευγε στὸ βιβλίον τοῦ Φιλόλαου ὅποτε χρειαζόταν συγκεκριμένες καὶ λεπτομερεῖς πληροφορίες γιὰ τὴν πυθαγόρεια κοσμογονία, ἃς ποῦμε, ἢ ἀστρονομία· ὅταν ὁμως (ὅπως στὸ 430 [= *Μ.τ.φ.* A 5, 985 b 23 κ. ἐξ.]) ἤθελε νὰ δώσει ἓνα ἀδρὸ περίγραμμα τῶν κινήτρων καὶ τοῦ γενικοῦ χαρακτήρα τῆς πυθαγόρειας διδασκαλίας, βασιζόταν ἀναμφισβήτητα καὶ σὲ ἄλλες μαρτυρίες (ἴσως κατὰ κύριο λόγο προφορικές), πού μάλιστα τίς προτιμοῦσε ἀπὸ τὸν Φιλόλαο».

Στή συνέχεια, ο συγγραφέας, αφού παραθέσει σέ μετάφραση τὸ σημαντικό γιὰ τὸ θέμα χωρίο 72 e 3 - 77 d 5 τοῦ *Φαίδωνα*⁹, ὅπου ἐκτίθεται τὸ ἐπιχείρημα τῆς ἀναμνήσεως, συζητεῖ ἐκτενῶς καίρια σημεῖα τοῦ χωρίου αὐτοῦ (σσ. 33 κ. ἐξ.) προκειμένου νὰ δείξει ἀσυμβατότητες ἐντὸς τῆς ἴδιας τῆς θεωρίας τῆς ἀναμνήσεως. Κατὰ τὸν συγγραφέα, στίς ἀναγκαῖες προϋποθέσεις τοῦ εἶδους τῆς ἀνάμνησης ποὺ ἀναφέρει ὁ Σωκράτης (73 c 4 - e 4), ἀνήκουν οἱ ἀκόλουθες: Ἐὰν τὸ χ, ποὺ ἀντιλαμβάνομαι, μοῦ θυμίζει τὸ υ, ποὺ δὲν ἀντιλαμβάνομαι, τότε πρέπει (i) τὸ υ νὰ εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ χ, (ii) τὸ χ νὰ ἀναγνωρίζεται ὡς χ, (iii) τὸ υ νὰ εἶναι ἀντικείμενο μιᾶς ἄλλης γνώσης ἀπὸ τὸ χ (σ. 33). Ἐκεῖνο ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρία τῆς συνειρμικῆς ἀνάμνησης (ἐκεῖνο δηλαδὴ ποὺ ἀνακαλεῖ στὴ μνήμη) κι ἐκεῖνο ποὺ ἔρχεται στὴ μνήμη κατὰ τὴ διαδικασία τῆς ἀνάμνησης (ἐκεῖνο δηλαδὴ ποὺ ἀνακαλεῖται στὴ μνήμη) εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἀποτελοῦν ἀντικείμενο διαφορετικῶν εἰδῶν γνώσης (σ. 34). Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, ὅποιος ἀναγνωρίζει ἓνα ἀπείκασμα ὡς ἀπείκασμα ἑνὸς συγκεκριμένου πρωτοτύπου (ὄχι μόνο ἀπλῶς ὡς ἀπείκασμα ἑνὸς πράγματος γενικά) πρέπει νὰ ἔχει προγενέστερη γνώση τοῦ πρωτοτύπου· ὅποιος δηλαδὴ ἀναγνωρίζει τὸ χ ὡς ἀπείκασμα τοῦ υ πρέπει νὰ γνωρίζει πρῶτα τὸ υ, ποὺ σημαίνει ὅτι στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ γνώση τοῦ πρωτοτύπου εἶναι ὄχι λογικὰ ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ ἀπεικάσματος (σ. 39). Στὴν περίπτωση ὅμως τῆς μετάβασης ἀπὸ τὴν ἀντίληψη ἴσων πραγμάτων στὴν παράσταση τοῦ ἴσου δὲν ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ κάποιο εἶδος ἀνάμνησης σὰν αὐτὴν ποὺ περιγράφεται ἀπὸ τὸν Σωκράτη στὸ χωρίο 73 c 4 - d 1, καθὼς δὲν πληροῦνται ἡ (iii) προϋπόθεση (σ. 50). Πρόκειται κατὰ τὸν συγγραφέα γιὰ σειρά λαθῶν μὲ τὰ ὁποῖα ἐπιβαρύνεται ἡ ἐπιχειρηματολογία τοῦ Σωκράτη, καὶ τὸ ἐρώτημα εἶναι ἂν αὐτὰ διέφυγαν τῆς προσοχῆς τοῦ Πλάτωνα ἢ ἂν τὰ σκηνοθέτησε ὁ ἴδιος. Δύο τέτοια σημαντικὰ λάθη διαπιστώνονται λ.χ. στὴν ἐπιχειρηματολογία τοῦ χωρίου 74 d 4 - 75 c 6: (α) ἡ ἀποδοχὴ τῆς θέσης ὅτι ἡ ἐπικαίρωση τῆς γνώσης μας τοῦ ἴδιου τοῦ ἴσου κατὰ τὴν ἀντίληψη ἴσων πραγμάτων ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀνάκληση στὴ μνήμη ἑνὸς «ὑποδείγματος» κατὰ τὴν ἀντίληψη τοῦ ἀπεικάσματος· (β) τὸ ἐσφαλμένο τοῦ συμπεράσματος ὅτι πρέπει νὰ ἔχουμε ἀποκτήσει τὴν ἴδια τὴ γνώση τοῦ ἴσου ἥδη πρὶν ἀπὸ τὴν ἐναρξὴ χρήσης τῆς ἀντιληπτικῆς μας ικανότητος (σ. 56).

Μετὰ ἀπὸ ἐκτενὴ συζήτηση τῶν παραπάνω καὶ ἄλλων σχετικῶν χωρίων τοῦ *Φαίδωνα* καθὼς καὶ ἀναφορὰ στὸν χρονολογικὰ ἐπόμενο *Παρμενίδη* (ὅπου ἡ αὐτοκριτικὴ τοῦ Πλάτωνα καὶ ἡ κριτικὴ τῆς παράστασης τῶν ἰδεῶν ὡς παραδειγμάτων), ποὺ συνηγοροῦν ἐναντίον μιᾶς αὐστηρῆς μεταφυσικῆς ιδέας-ἀπεικάσματος (σσ. 58 κ. ἐξ.), ὁ συγγραφέας διαβλέπει ὅτι ἡ παρουσία λαθῶν ὅπως τὰ προαναφερθέντα στὸν *Φαίδωνα* εἶναι σαφῆς ἔνδειξη τοῦ ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ προσαγάγει μιὰ σοβαρὴ ἀπόδειξη γιὰ τὴν ἀνάμνηση καὶ τὴν προὔπαρξη τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ θέλει νὰ παρουσιάσει τίς θέσεις αὐτὲς ὡς παράδοξα συμπεράσματα μιᾶς διαλεκτικῆς συζήτησης (σ. 79). Ὁ συγγραφέας ἐπικρίνει ἐξἄλλου τὴν κυρίαρχη κατὰ τὴν ἀνάγνωση τῶν διαλόγων τάση νὰ συνυπολογίζονται ὡς διδασκαλία τοῦ Πλάτωνα οἱ ἐρωτήσεις τοῦ Σωκράτη καὶ οἱ ἀπαντήσεις τῶν συνομιλητῶν του

9. Πρόκειται γιὰ ἐξαιρετικὸ δείγμα μετάφρασης πλατωνικοῦ διαλόγου. Ὁ καθηγητὴς Ebert ἔχει ἀναλάβει τὴ μετάφραση καὶ τὸν σχολιασμό τοῦ *Φαίδωνα* στὴ νέα σειρά *Platon: Werke. Übersetzung und Kommentar* (Göttingen, ἐκδ. οἶκος Vandenhoeck & Ruprecht), τῆς ὁποίας ἡ ἔκδοση ἔχει ἀνατεθεῖ ἀπὸ τὴν Kommission für Klassische Philologie τῆς Akademie der Wissenschaften und der Literatur zu Mainz στοὺς E. Heitsch καὶ C. W. Müller. Ἡ σειρά αὐτὴ φιλοδοξεῖ νὰ ἀποτελέσει νέα παρουσίαση τοῦ πλατωνικοῦ corpus, καρπούμενη τῶν πορισμάτων τῆς νεότερης ἐρευνας γιὰ τὸν Πλάτωνα. Στὴ νέα αὐτὴ σειρά ἔχουν μέχρι τώρα μεταφρασθεῖ καὶ σχολιασθεῖ μὲ ὑποδειγματικὸ πρᾶγματι τρόπο οἱ διάλογοι *Φίληβος* (ὑπὸ D. Frede, 1997), *Φαῖδρος* (ὑπὸ E. Heitsch, 1997²), *Λύσις* (ὑπὸ M. Bordt, 1998), *Πρωταγόρας* (ὑπὸ B. Manuwald, 1999) καὶ *Νόμοι*, βιβλ. I-III (ὑπὸ K. Schöpsdau, 1994).

(σ. 42), ενώ και με αναφορά στα *Τοπικά* του Ἀριστοτέλη¹⁰ (όπου υποδεικνύεται ή συμπεριφορά εκείνου που έρωτᾶ και εκείνου που απαντᾶ) δείχνει ότι σε μία διαλεκτική συζήτηση ό έρωτῶν δέν δεσμεύεται από τις απόψεις που υποστηρίζει αυτός που απαντᾶ· οί παρπάνω πυθαγόρειες δοξασίες έμπίπτουν κατά τόν συγγραφέα σ' αυτήν τήν κατηγορία, ενώ λίγες είναι οί περιπτώσεις όπου είναι ίσως δυνατό νά συναγάγουμε κάτι για τόν Πλάτωνα από τή δέσμευση του Σωκράτη σε μίαν άποψη.

Τί είδους μήνυμα λοιπόν άπευθύνει ό Πλάτων στους πυθαγορείους τής έποχής του, τί στοχεύει νά πεί στους φίλους του στη Μεγάλη Ελλάδα με τή συζήτηση του έπιχειρήματος τής άναμνήσεως; Σίγουρα, κατά τόν συγγραφέα (σ. 86), νά επανεξετάσουν τά σχετικά έπιχειρήματα του Φαίδωνα· τά λόγια του Σωκράτη είναι χαρακτηριστικά: *Οὐ μόνον γ' ... ὦ Σιμμία ... ἀλλά ταῦτά τε εὖ λέγεις καί τās γε ὑποθέσεις τās πρώτας, καί εἰ πισταί ὑμῖν εἰσιν, ὁμως έπισκεπτέαι σαφέστερον* (107 b). Ὁ συγγραφέας έπιχειρηματολογεῖ στη συνέχεια για τό ότι ό Πλάτων με τή συζήτηση τής άναμνήσεως δέν στοχεύει μόνο νά παρουσιάσει ὡς παράδοση καί μη άποδείξιμη τήν παράσταση τής άνάμνησης γνώσης που άποκτήθηκε πριν από τή γέννηση (καθώς ή παράσταση αυτή δέν άντικρούεται καθόλου στον Φαίδωνα), αλλά νά άποδείξει τήν ανεπάρκεια τής πυθαγόρειας παράστασης τής μνήσεως (σσ. 87 κ. έξ.), συζητώντας για τό σκοπό αυτό τήν καταλληλότητα τής έννοιας τής ισότητος καί τών έκάστοτε ίσων άντικειμένων που έχει επιλέξει ό ίδιος ὡς παράδειγμα για τήν περί ιδέας-άπεικάσματος θεωρία του. Ὁ συγγραφέας τονίζει (σ. 93) ότι ό Πλάτων στόχευε πιο μακρυνά: ήθελε νά μύσει τους πυθαγορείους φίλους του στο νέο εκείνο είδος τής έπιστημονικής έπιχειρηματολογίας που ήθε στο φῶς με τήν έλεατική διαλεκτική¹¹ – τό μήνυμα λοιπόν του Φαίδωνα στους πυθαγορείους ήταν ή προτροπή για άσκηση τής διαλεκτικής. Καί για νά μεταδώσει αυτό τό μήνυμα ό Πλάτων έφτιαξε έναν Σωκράτη που μιλάει (έν μέρει) ὡς πυθαγόρειος. Ὁ Φαίδων έρμηνεύθηκε κατά τόν συγγραφέα λανθασμένα: έγινε τό «εὐαγγέλιο ενός πυθαγορίζοντος πλατωνισμοῦ» (αὐτόθι), τό μήνυμά του έγινε μεταφυσικό δόγμα.

Τό μήνυμα του έργου αυτού στους άναγνώστες του είναι σαφές – καί όπωσδήποτε προκλητικό: ή θεωρία τής άναμνήσεως στον Φαίδωνα καί μαζί της ή μεταφυσική ιδεατού - άπεικάσματος στην όποία βασίζεται δέν θάπρεπε νά άποδοθοῦν στον Πλάτωνα. Κι αυτό τό μήνυμα ξενίζει προφανῶς πολλούς μελετητές του Φαίδωνα, σίγουρα εκείνους που βλέπουν στο διάλογο αυτό τό «εὐαγγέλιο ενός πυθαγορίζοντος πλατωνισμοῦ». Κι άκόμη ταρακουνάει πολλές πεποιηθείς πολλῶν πλατωνιστῶν, ιδίως ὅσων άναζητοῦν στους διαλόγους τήν έκφραση παντοῦ θέσεων του Πλάτωνα. Ὁ αντίλογος είναι άναμενόμενος. Θά βρεῖ όμως άντιμέτωπο έναν πυκνό ὅσο καί διεισδυτικό λόγο, διατυπωμένο με οὔσιαστική κάρπωση τῶν πορισμάτων τής έρευνας, μία πραγματικά συνεκτική καί σε γερεές βάσεις έδραιωμένη συλλογιστική, ξεκάθαρα, στίς λεπτομέρειες έπεξεργασμένα έπιχειρήματα που με έπιμέλεια καί ὀξύνοια ὀρθώνει ό καθηγητής Ebert. Ἡ σημαντική αυτή μονογραφία θά δώσει όπωσδήποτε τό έναυσμα για νέες σκέψεις, νέα προσέγγιση ὄχι μόνο του Φαίδωνα αλλά καί καιρίων σημείων τής φιλοσοφίας του Πλάτωνα.

Ἰωάννης Γ. ΚΑΛΟΓΕΡΑΚΟΣ

10. Θ 1, 155 b 4-7· Θ 4, 159 a 18-24 έστι δέ του μέν έρωτῶντος τό οὕτως έπαγαγεῖν τόν λόγον ὥστε ποιῆσαι τόν άποκρινόμενον τά άδοξότατα λέγειν τῶν διά τήν θέσιν άναγκαίων, του δ' άποκρινομένου τό μή δι' αὐτόν φαίνεσθαι συμβαίνειν τό άδύνατον ή τό παράδοξον, αλλά διά τήν θέσιν· έτέρα γάρ ίσως άμαρτία τό θέσθαι πρώτον ὁ μή δεῖ καί τό θέμενον μή φυλάξει κατά τρόπον.

11. Ὁ EBERT, ένθ' άν., σ. 93, συγκαταλέγει τους (νεότερους) πυθαγορείους στους προτέρους εκείνους για τους όποιους ό Ἀριστοτέλης παρατηρεῖ ότι διαλεκτικής οὐ μετεῖχον (Μ.τ.φ. Α 5, 987 b 32-33).